

Adatok Báránd XVIII. századi történetéhez

Püspökladány szomszédságában Báránd, ha nem is esett olyan mértékben a hadak útjában a törökvilág alatt, mint más községek, mégis sokat szenvedett. Többször is felgyújtották, kirabolták, lakói közül sokat rabságba hurcoltak. 1694-ben azt vallja a szenátorokkal egyetértve a bárándi bíró, hogy Tatár- és Törökországban száz személy sýnylódik a faluból fogságban. Nagy károkat szenvedtek állatállományukban és ingóságaiban is.¹ Sárrett az a vidék volt, melynek sorsa szorosan összefüggött Nagyváraddal, sőt bizonyos mértékben Gyulával is. E vá-
rak a XVII. század végén a török uralom legfontosabb bástyáinak számítottak.

Nagyvárad visszafoglalása hosszas hadművelet eredményeként 1692. június 6-án született meg. A háború a még megmaradt lakosságra újabb szenvedéseket zúdított, megtizedelt embert és gazdaságot egyaránt. Bár Jenő (Arad m.) és Gyula (Békés m.) csak 1693—94-ben szabadult fel, ennek ellenére 1692. október 1-én már megalakult az új kamarai kerület és Nagyvárad középponttal meg is kezdte működését. Ennek az összírásában Báránd nemcsak mint lakott hely szerepelt, hanem más faluból menekültek számára is menedéket nyújtott.²

1692. október 19-én az alábbi eredménnyel írták össze Báránd lakosságát:

	Fi	Le- ány	Ló	Ökör	Te- hén	Borjú	Juh Kecs- ke	Ser- tés	Mé- hes	Őszi vetés kőb- őiben
1. And. Sarkezű	—	—	—	2	2	3	—	—	1	1,5
2. Erős Andras	2	2	4	6	5	8	25	2	3	3
3. Ungy Miklos	1	1	—	2	2	2	—	—	—	2,25
4. Dienes Istvan	1	1	3	4	3	2	—	5	2	2,25
5. Francsos Mihály	1	—	—	4	2	4	—	—	—	2,25
6. Szülüs Mihály	1	1	—	2	1	—	—	1	—	—
7. R. Halmi Peter	2	—	—	6	4	7	—	2	—	2,5
8. Kadas Istvan	1	1	2	2	2	2	—	2	—	1,5
	9	6	9	28	21	28	25	12	6	15,25

Tehát összesen 8 háztartás volt állandóan Bárándon és azokban 9 fiú és 6 le-
ány, és ha a szokásos legmagasabb szorzószámot is használjuk, akkor sem lehe-
tett több állandó lakosa községünknek, mint 40—50. Feltűnő azonban az, hogy
még ilyen nehéz körülmények között is 9 lovat, 28 ökröt, 21 tehenet és 28 borjút
meg tudtak őrizni, amihez még 25 juh (kecske) és 12 disznó járult. Majdnem

1 *Gonda Ferenc*: Kaba története (Kaba (1981.) 47.

2 Ez más szomszédos község esetében is előfordult; a szomszédos Kaba a mezősasi (Bihar m.) menekülteknek adott szállást. *Gonda* im. 46.

mindegyik család méhészkedett is, mert összesen 6 méhest rögzítettek. A 15,25 köböl terület az akkori számítás szerint három magnál nem igen adhatott többet, ami átszámítva 20—22 mázsa őszi terményt jelenthetett.

Ez volt tehát az az alap, melyből Báránd fejlődése kiindulhatott. A nyolc családból hét, mint az összeírók megjegyezték, személyükben nemesek voltak. Ezek a török világban tized helyett 50 magyar forintot és egy tehenet adtak. Ebben az időben ugyanis szokás volt az, hogy a régi jobbágyok helyére települő „új lakosok” taksás nemesként telepedtek meg, bár a legtöbb esetben a régi lakhelyükön jobbágyként szolgáltak. Az ilyeneknek nem volt udvarházuk, földjük, hanem a birtokbavett jobbágytelek fejében megfelelő taksát kellett a földesúrnak fizetniök. Így lehetett ez a bárándi „taksás nemesek” esetében is.

Úgy látszik azonban, hogy Bárándot valamelyest megkímélték a felszabadító háborúk, éppen ezért (Bihar) Keresztes hat családja is itt keresett már 1688-ban menedéket, amikor megindult Észak-Bihar felszabadítása. Ezek lényegesen szegényebbek, kevesebb állatállománnyal rendelkeztek, kevesebb földet műveltek meg, mint a bárándiak. Egy gazdagabb volt köztük (Olas István), aki 4 lovával és 4 ökrivel 6 köböl földet fogott fel és még 2 tehenet és két borjút is tartott. Ezek a nehéz idők elmúltával visszaköltöztek, azért magukat az összeíráskor (bihar) keresztesinek vallották.

1692-ben megemlítik még azt is, hogy Báránd a nemesi urak jogán Jenei Lászlóhoz, Gyárfás Jánoshoz és Szabó Isvánhoz tartozik. A falu eredetileg a Borossi család birtoka volt és 3/6 részben női ágon a fentiek örökölték. A továbbiakban azonban nem hallunk róluk. Ebben az időben a Latinszertartású Várad Püspökség, mint azt Benkovich Ágoston püspök a császárnak megírta, teljesen elpusztult és szervezetét teljesen újonnan kellett felépíteni. Ekkor került sor bárándi birtokának újrászervezésére is.³

Bárándot 1694-ben tatár, majd 1703—1707 között rác pusztította, de a Rákóczi szabadságharc után többé-kevésbé zavartalanul fejlődhetett. Ezért 1766-ban a hét éven felüli református lakosok száma 906, így kb. 1100-ra lehet fenni a teljes számot, melyhez a feljegyzések szerint még kb. 40—60 katólikus vallásút is hozzá lehet számolni. Érdemes még megjegyezni, hogy 1821-ben csak a reformátusok lélekszáma 2893 fő, ami a község erőteljes fejlődését bizonyítja.⁴

1770-ben a Mária Terézia-féle urbárium azt mutatja, hogy jelentős földállománnyal rendelkezett Báránd lakossága. 137 jobbágy háztartás írtak össze, melyek 4147 pozsonyi mérő szántófölddel és 228,5 pozsonyi mérő kaszálóval rendelkeztek. A zsellérek száma (házas, házatlan) összesen 66, akiknek 98 pm szántóföldjük és 23 pm kaszálójuk volt. Midehhez járult még a község 190 pm számítója és 100 pm kaszálója. Így a falu kezén összesen 4435 pm szántó és 351 kaszáló volt. Ehhez járult még 190 pm belsőség, mely 172 telekre oszlott és így kb. ugyanannyi házat feltételezhetünk rajta.⁵ Mindezen kívül még 166 darab szőlőt is műveltek, mely 98 tulajdonos között oszlott meg.

Mária Terézia által elrendelt nagy összeírás idején, vagyis 1770-ben már komoly gazdasági erővel rendelkezett a falu, és azt a földesúr részére jelentős szolgáltatások terhelték. Az összeírást a megadott kérdésekre a község tanácsa adta meg és ők is írták alá: Kádár András főbíró, Berde János másodbíró, továbbá az esküdtek: Matkó János, Nagy István, akik valamennyien maguk írták alá a nevüket, de a többiek csak keresztet raktak, és pedig Baranya Mihály, Oláh Gergely, Bakonszegi Ferenc, Farkas Gergely, J. Deli János, Varga Mihály

3 *Mezősi Károly*: 1943. 14. 61. 62. 124. 201. 207. 261.

4 A község, de különösképp a református egyházközségre vonatkozó adatokat elsősorban *Szabó József*: A bárándi református egyház vázlatos története (Báránd 1912. Ref. Egyházkerületi Levéltár. Debrecen.), veszem. *Szabó József* (nagyapám) 1882—1936 között volt Bárádon református lelkész. Adatait elsősorban egyházi irattárból merítette, melyet magam is használtam.

5 Országos Levéltár

esküdtek, míg az írást és a pecsételést a helység nótáriusa, Mathias Szeőnyi végezte. Végül az egészet aláírta a kiküldött összeíró Kölgyesi Ferenc és segítsége Szachvay István az adott év november 12. napján.

Az 1770-ben összeírt jobbágycok házas és házatlan zsellérek nevének gyakorisága a következő: Andre (1), Bakonszegi (6), Balku (1), Balla (2), Barabás (1), Baranya (3), Barát (1), Baris (1), Benedek (1), Berde (5), Bereczki (1), Bíró (3), Borus (3), Bodnár (1), Böszörményi (1), Bujdosó (1), Cseh (2), Csomós (1), Deák (1), Deli (5), Deme (1), Dienes (2), Duduma (1), Eperjesi (1), Erdélyi (2), Erdős (1), Falas (1), Farkas (4), Feke (1), Fekete (1), Futó (7), Galgóczi (3), Görbe (1), Gulyás (1), Gyenge (1), Gyöngyösi (1), Hajdú (1), Halmi (4), Horváth (1), Igó (1), Juhos (5), Kabai (2), Kádár (2), Karajos (3), Kardos (2), Kasza (1), Katona (8), Kerékgyártó (7), Kiss (15), Kolosi (1), Kompa (1), Kondás (1), Kóti (2), Kovács (6), Kővári (1), Kövér (1), Kun (1), Lakatos (1), Lévai (4), Lovas (1), Lukács (1), Marázi (1), Matkó (1), Mester (4), Mosolygó (4), Nagy (3), Németi (1), Nyéki (2), Nyisztor (1), Oláh (1), Pál (1), Pálfi (3), Pap (5), Polyik (2), Rákosi (1), Ruczu (1), Sárközi (1), Somogyi (1), Szabó (7), Szántó (1), Szathmári (2), Szegi (2), Szekeres (2), Szentés (1), Szilágyi (3), Szűcs (2), Takács (3), Tariska (5), Tiszai (1), Tokai (1), Tóh (1), Török (4), Ungi (1), Vág (1), Varga (12), Várkonyi (1), Vekerdí (5), Vesszős (2), Zágonyi (5), Zagyva (2).

A nevek közül néhány következtetést, ha megfelelő óvatossággal is, de le lehet vonni. Először is a török alóli felszabadulás után eltelt csaknem nyolc évtized alatt a családok fele megmaradt (Dienes, Halmi, Sárközi, Ungi), sőt esetleg még egyre (Kádár, Kádás) lehet gyanakodni. A vissza, de még inkább a beköltözködés inkább kis családonként történt, nagy nemzetségek nemigen alakultak ki. Van ugyan 15 Kiss-család, de ezek származása különböző: Szent-Miklósi Kiss, Cs. Kiss, S. Kiss, F. Kiss. Feltűnően sok a falu, megye, táj nevekből alkotott név, ami esetleg az illető családok származáshelyét jelöli. Néhány név az erdélyi románok irányába utal: Andre, Balki Duduma, Ruczu, míg esetleg török származás a Deli. Feltűnően sok a foglalkozás név. Mindezek alapján azt hiszem nem járak messze az igazságtól, ha megköszöntöm annak megállapítását, hogy Báránd lakossága a XVIII. század első kétharmadában rendkívül nagy területről verbuválódott.

A bárániaiak büszkén vallották, hogy „Szabados menetelűek, és nem örökös jobbágyok vagyunk”, vagyis esztendőnként kötöttek megállapodást a földesúrral, a Nagyváradi Püspökség képviselőjével. „A' Jobbágyi kötelességet avagy szolgálatot, mind vagyonos Gazdák, mind a' zsellérek az Urasággal esztendőnként Contractusbeli alku szerént, a' mint meg egyezhetünk, azon módon tesszük, melly alkut nem csak 1759^{dik} Esztendőtől fogva, de még az előtt is szoktuk tenni a' Földes Urasággal”. Ez jobb helyzetet biztosított számukra ezért írhatták, hogy „Pusztá telek Helységünkben nintsen”. időben rajtok állani meg szokott víz, kárt szokott tenni, az holott laposabbak. — Ka-

A határban lévő földeket, melyeket a jobbágyok rendszeresen használtak így írják le: „Szántó földeink három fordulóban vagynak, mellyek is termékenyek kétszeri szántás után, mellyeket ki tiszta búzával Lakossaink közül, ki pediglen rososál szokta bévetni”. Ez azt jelenti, hogy a szántóföldek kétharmad részét vetették, míg egyharmad része pihent vagyis ugarnak hagyták. „Az Lakossaink pediglen Szántó földjeit ki őt ki hat marhával szokta tehetségéhez képest szántani, kettővel pediglen nem, a' földnek keménységéhez képest. Vagyon azon három fordulón kívül negyedik fordulónk is Tavasz vetés alá való, mellyet egyszer szoktunk megszántani”. Ebbe vetették elsősorban a tengerit, mely ugyan már a század elején megjelent a határban, de igazában ebben az időben kezdett hódítani.

Arra a kérdésre, hogy az egész telkes jobbágyoknak mennyi a területe így válaszoltak: „A legjobb Gazda az egész határon lévő fordulókban el vethet 52 Posonyi mérőt”, ami kb. 26 kh-nak felel meg. „Szénát pediglen takarhat esztendőnként három szekérel, sarjűtt is kaszálhatnánk, ha marháink számára nem fordítanánk”. Vagyis az első kaszálás után felszabadították a kaszálókat és azt utána egész évben a jószág járta.

Legelő mezőnk vagyon közép szerűen, úgyhogy ahoz képest, mind szarvas marháinkat, mind Juhainkat szaporíthatjuk Marha itató vizeink határunkon vagynak elegendők”. „Kevés kerti szőlője határunkon Lakossainknak vagyon”.

„Mind épületre, mind tűzre való nádunk terem határunkon, mellyel fa helyett a' tüzelésben élünk.” A további közösségi haszonvételekről ilyen formán vallanak:

„Három hónapig való szabad korcsma-árultatásunk vagyon. A földes Uraság engedelmeiből, mellyet közönséges szükségre bé szoktunk vetni, vagyon 190 köböl alá való földünk az három fordulóban, ebből szoktunk Predikatornak, Mesternek, Tanító Embernek, Helység kocsisának vetni, de mind ezeket egyszeriben bé nem szoktuk vetni, hanem tsak a' sor szántás szerint a' mint vagyon a' fordulóban. Kaszállója is vagyon az Helységnek közönséges szükségre való, 80, néha 100 szekér termő, mellyet száz jó kaszás egy nap meg kaszáthat, mellyekért a' földes Uraság tőlünk semmi adózást nem kíván, hanem a' Mlsgos Uraság Tiszteinek, ottan ottan, mikor az Uraság szolgálattában meg fordulnak a' szomszéd faluig szoktunk forspontot adni.

Kender áztató vizeink is vagynak határunkon. Három száraz Malom vagyon Helységünkben, kinek ketteje közönséges Lakossainké, egyike pedig az Helységé”. Megjegyzik azt is, hogy vízimalom nincs a községben és mivel ilyenek távol esnek, így azokhoz nem is szoktak eljágni.

De a határral kapcsolatban sok nehézség is adódott, melyek közül az alábbiakat sorolták fel: „Szántó-földeinknek némelly részét az árvíz, mind pediglen a' sűrű essőző időben rajtok állani meg szokott víz, kárt szokott tenni, az holott laposabbak. — Kaszállóinknak is némelly része sásos, és iszapos, az hol az essővíz meg szokott állani, vagy pediglen az árvíz megönti.

Debreczen Várossa, hová is el adni való Naturálékát szokott a' Szegénység hordani négy mértföldnyire vagyon hozzánk”. Jellemző tehát, hogy a túlnyomóan református lakosságú község gazdaságilag is Debreczen irányába kötődik és Nagyváradra csak akkor járnak, ha azt az uraság valamilyen okból megkövetelte.

„Legelő Mezőnk, marháinkhoz képest nem szinte elegendő, és azon okból is nem szoktuk sarjuinkat meg kaszálni, hogy marháinknak alkalmasabb Legelő Mezőt szabadhassunk.

„Sem épületre, sem pedig tűzre való fánk határunkon nem terem, hanem a' helyett náddal és szalmával tüzelünk”.

Lássuk ezek után, hogy mi mindennel tartoztak a bárándiak ebben az időben a földesuruknak.

1759-ben „Upublicáltván azon Urbariom, az nállunk véghez nem ment, hanem a' következő mód és rend szerint: Először: Census vagy Taxa fejében fizetünk a Mlsgos Földes Uraságnak 179 RS-ftokat, 13xd. Helységünkben való három száraz Malomnak bériben, vagy is Taxájában adunk Esztendőnként 4 RSftokat 30 xroat, melly három Malomnak ketteje különös Gazdáké, egyike pedig a' Communitásé, mellyből 1 RSftot és 30-xrt fizet a Communitas. Robotáink váltságáért adunk 488 RSftokat és 42 xroat; hosszu útra adunk hét szekeret. 1500 kéve nádat vágunk, és annak némelly részét Váradra is szállítjuk, mikor az Uraság parantsollya, mellynek nagyobb része az itt való szükséges épületeknek Conservatiojára szokott maradni. Ezen kívül 20 köböl zabot és 60 köböl árpát esztendőnként szoktunk az Uraság számára el vetni, mellyet fel szoktunk takarni és Váradra bé hordani. E' mellett száz ezer téglát Mlsgos földes Uraság Téglá vetőjéből Váradon az Új épülethez hordunk; A' Kis Rábai Pusztán takarunk az Uraság számára hol húsz, hol harmincz, hol 40. szekér szénát, a' mint a' fűnek termése vagyon. Ide való Plébános Uramnak teszünk 12 köböl Búza vetést minden Esztendőben, és két öll fát adunk az Uraság erdejéből, mellyet házhoz tartozunk vinni. A' Plebania körül némelly Correctiora való reparátiot is tartozunk tenni alkunk szerént. Ezen kívül adunk 4 Pulykát, 10. Ludat, 5. Katsát, 150 Tyukot 2380 tojást, két Mázsa halat, három borjut, ezer rákot, hat Cseber Csikot, mellynek Cseberi annak idejében nállunk 34 xrt ér. Ötven Teknős békát, egy nyúlat, egy bárányt, egy sütni való malacgot, 40 itteze vajat, 70 öll Tüzi fát az Uraság részére az Uraság Erdejéről, mellyet tartozunk Váradra bé szállítani, de magunk könnyebbségére a' nevezett öllfákat egy egy RSfrjával és 25 xrxjával szoktunk fel váltani”.

A fentebb felsoroltakon kívül „A rendes és törvényes Kilentzedet ezen Nemes Vármegyében régi szokásban vett mód szerént mindenből kiadjuk a' földes Uraságnak. Ugymint: Buzából, Árpából, Zabból, Kölesből, szalmául, Tengeriből csóstól. A' mi pedig a' Királyi Dézmát illeti, azt is mindenkor meg adtuk Buzából, Árpából, Zab-ból, Kölesből, szalmául, kender és Len kilentzed Dézma helyett 15. zsákot adunk esztendőnként. Ezeken kívül a' földes Uraságnak egyéb ajándékot és adózást nem teszünk”.

Ebben az időben még vitatott volt, hogy a viszonylag új jövevénynek számító tengeriből kell e kilentzedet és tizedet fizetni. Községünkben is ez látszik,

mert dézsmát adtak ugyan, de úgylátszik, hogy a kilencedet nem követelték meg.⁶

A fenti adatok érzékeltetik azt, hogy az ezer főt meghaladó falu viszonylagosan jómódban élt, hiszen e korszakhoz viszonyítva meglehetősen kiterjedt szántófölddel rendelkezett, állattartása is megfelelő volt, éppen úgy, mint a falu alatt meghúzódó szőlőskertek már ekkorra kialakultak. Halásztak és gyűjtögettek a lápokon, nádat vágtak, mely ugyancsak jövedelmet biztosított számukra. Így egyre gyakrabban felmerült a templom és az iskola kérdése, mely a megnövekedett igényeknek semmiképpen sem felelhetett már meg. De Mária Terézia fenntartotta a jogot magának, hogy a protestáns templomok építéséhez, sőt kibővítéséhez is személyesen adja meg az engedélyt. Kérvényező utat kellett megjárniuk a bárándiaknak is. Az eredetileg latin nyelvű felterjesztés magyar fordítása azért is érdekes, mert a korábbi templom idejére is fényt vet, és a falu lakosságának életével kapcsolatban is sok mindent megvilágít. Ezért közlöm teljes egészében.⁷

Császári királyi Felség!

Ezen részek lakosságának nagy része bajt és kényelmetlenséget kénytelen eltűrni azért, mert olyan imaházai vannak, amelyeket őseink a lakosság csekély számához szabva szerfölött kicsire építettek, mi is ugyan ebben a bajban és kényelmetlenségben szenvedünk már hosszú idő óta. Kegyelmes Úrnókn! Mert az őseinktől kapott és égetett téglából épített imaházunkat olyan szűknek találjuk, hogy még azon toldalék ellenére, amely az elmúlt időkben fából készítve, kb. 3 ölnyre hozzácsatoltatott, sem képes a lakosság nagy részét befogadni.

Kegyelmes Úrnókn! Nyilvánvaló felkent Felseged előtt, hogy mennyire kényelmetlen az Isten iránti ájtatosságot, amely a lelket minden haszontalanságtól elvonja ügyvégezni szabad ég alatt, esőben, hóban, kiteve az időjárás minden viszontagságának. És mégis az imaház szűk volta miatt lakosságunk nagy része ezen kényelmetlenséget igen gyakran kénytelen eltűrni, vagy ha ezt nem akarja, akkor azon időben otthon tunyáságban töltöni idejét, vagy olyan haszontalan dolgokkal, amelyek messze állanak az isteni tisztelettől, míg a többiek, akik az imaházban beférnek, ájtatosságukat végzik.

Ezen a kényelmetlenségen és bajon könnyen segíteni azzal, ha imaházunkat, amely a nálunk élő lakosság sokaságához képest annyira szűk, azokból az anyagokból, amelyekből egykor épült, úgymint égetett téglából kibővíteni engedélyt nyernénk.

Mivelhogy ezt az engedélyadást Felseged az 1745-ben kiadott kegyes Resolútiója értelmében egyedül magának tartotta fenn, alázatosan kérjük Felkent Felsegedet, hogy nekünk ezt a császári-királyi kegyet adja meg: s legyen szabad nekünk az említett imaházat a fatoldalék megszüntetésével, az imaház testének anyagából, mégpedig égetett téglából annyira bővíteni, amennyire a nálunk élő népesség száma kívánja.

Felkent Felseged ezen kegyét a biharmegyei Báránd község helvét hitvallású legalázatosabb örökké hűséges alattvalói...

Alulírottak a jelenlevők erejével tudatjuk, hogy mi ezen Bihar megye jeles egyetemének kegyéből, az 1766. júl. 14 és következő napjain tartott gyűlésén, amely folytatólagosan Váradolasziben tartatott, a magas magyar kir. helytartótanácsnak Pozsonyban a fentérintett év júl. 12-én keltezett kegyes bizalmas rendelkezésére ugyanazon év folyó aug. havában Báránd községben összehíván azon hely bírót, úgymint Futó András főbíró gondnokot, ugyancsak Kis Jánost, Baranya Mihályt, Deli Jánost, Kerégyártó Jánost, Futó Istvánt, Futó Mihályt, Bakonszegi Ferencet és ifjú Varga András helybeli esküdteket, megmagyarázván a magas tanács bizalmas rendelkezését a helvét hitvallásúak imaháza ügyében, a következő vizsgálatot tartottuk, mégpedig: 1.) Az imaház mely évben, ki által, kinek a költségén és kinek az engedélyével épült. Erre a felsorolt bírák, a helység vénei és lakosai megfeleltek, és pedig Varga András 92 éves, aki 16 éves kora óta lakik itt helyben, azt mondja, hogy az imaház azon része, amely égetett téglából készült, már akkor megvolt, sőt az ő emlékezetét meghaladó sok évvel előbb épült. Ugyancsak a 49 éves Bakonszegi Ferenc említi, hogy

6 OL.

7 Ref. egyház irattára, Báránd,

ezelőtt kb. 39 évvel hallotta bizonyos Eröss Pétertől, ezen helység lakosától, aki akkor 99 éves volt, hogy az nem emlékezett arra, hogy az imaház mikor épült. A 66 éves Deli János, ezen helység szülőtte azt mondja, hogy ő egyáltalában nem tud visszaemlékezni, sem másoktól nem hallotta, de már az ő ideje előtt az imaház fennállott. Ami pedig ezen imaház fatoldalékát illeti, amivel megnövelték, azt a lakosság közös javaslatára először kb. 60 évvel ezelőtt helyezték oda; erre jól emlékeztek azok, akik abban az időben éltek. Ezt a toldalékot felállításának ideje óta, amennyire emlékeznek rá, ők maguk 3 ízben javították ki. — Arra azonban közülük senki sem emlékezik, hogy kinek a költségén, engedélyével és ki által építtetett az a falazott rész. Az imaház karbantartása és kijavítása mostanáig egyesek adományaiból történt, de hogy a csatolt toldalék kijavítása kinek az engedélyével történt, arra nem emlékeznek. A legutóbbiról tudják, hogy a tek. vármegye bizottsága által, mégpedig ugyanazon tek. vmegye kiküldöttje, az akkori szolgabíró Naményi Ignác úr által rendeltetett el.

Másodsor: milyen annak az imaháznak a fekvése? Milyen anyagokból van, milyen a hosszúsága, szélessége, vajjon van-e karzata, előcsarnoka, tornya, kerítése és milyen anyagból való, mekkora a befogadóképessége; vajjon famennyezete van-e vagy bolthajtásos és hogyan van fedve? Ezekre a következőket állapítottuk meg: Ezen imház hátsó kapuja a hajóval nyugat felé, a szentély kelet felé nyúlik, két oldala délnek és északnak fekszik. Az a rész, ahol a szentély van, valamint a hajó, vagyis az imaház teste szilárd anyagokból, úgymint égetett téglából van építve. A szentély szélessége két öl és egy tenyér, hosszúsága egy ölet és 3 és fél mértani lábat tesz ki. A hajó szélessége a fatoldalékig három öl, hosszúságban pedig háromölnyre és két mértani lábba terjed. A szentélyt valamint a hajót alkotó falak szélessége két mértani láb és egy hüvelyk. Amint fentebb említettett, az ezen falakhoz csatolt anyagból és fából készült toldalék szélességben, valamint hosszúságban is egyformán három öl. Az imaháznak az a része, amely a szentélyt foglalja magában, felülről bolthajtásos, a többi része pedig, amely a hajó, egyrészt az, amelyet fal vesz körül, másrészt a fából hozzácsatolt rész régi famennyezettel, amaz 1696-ból, emez 1751-ből van befedve. Az imaházon két ajtó van, az egyik nyugatra, a másik keletre tekint. Feletük fából készült karzat van, mégpedig a nyugati ajtó feletti három öl hosszú, szélessége pedig egy öl és két mértani láb. Ugyanilyen szerkesztésű karzat az északi ajtó felett három és fél mértani láb szélességű, három öl és két mértani láb hosszúságú. Úgy találtuk, hogy az ajtókhöz csatolt faanyagból készült csarnokok a déli kapunál két öl hosszú és öt és fél mértani láb széles, a nyugatihoz csatlakozó pedig 3 és fél mértani láb széles, s ugyancsak 3 és 1/2 láb hosszú. A torony faanyagból való, az imaházról három ölnyre van ugyan külön, de belül összekötő kerítése van. Ez a torony az imaházzal nádkerítéssel függ össze, amely 10 öl és 5 geom. láb szélességben, 24 öl és 3 geom. láb hosszúságban öleli át. Ami a tetőt illeti faszindélyből van mind az előcsarnokoké, mind az imaházé, már régi, ugyanis az 1750 évből való, közel a pusztuláshoz.

Harmadsor: Milyen az imaház alakja kívülről, valamint belülről s milyen befogadó képességű? Ez az imaház a szentélyt és hajót tekintve négyszögalakú.

Negyedsor: Milyen számmal találhatók ref. vallású lakosok ebben a helységben? A fentemlített számból hányat fogad be a jelenlegi imaház, hánynak kell kintmaradnia? Az előbb említett községben ámbár 906 személy található, ezekből mégis a felnőttekkel a 14. életévükig, mindkét nembeli fiatalokat is hozzászámítva vannak 627-en, a többiek pedig, akik az előző számban benne foglaltatnak a 7. életévüktől a 14. évükig értendőek. Ezekből az említett imaház 341 felnőtt személyt bír befogadni; mivel mindenkinél ott kell lennie, kint kénytelen maradni 565.

Ötödsor: Mekkora bővítést kívánnak annakokáért, hogy a népet befogadhassa, s vajjon a kívánt bővítés szükséges-e? Ezeknek a lakosoknak az volna a kívánásuk, hogy akkora terület, amekkorán a tényleg fennálló imaház fekszik, olyan módosítással engedélyeztessék, hogy a hajó akként szűkíttessék össze szélességében, miként jelenleg van, ne legyen több három ölnél, ebből következik, hogy az engedélyezendő kiterjedés által módfelett meg kellene hosszabbodnia; ezért a hosszúságot az építésben arányos szélességgel akarják pótolni. Hogy ezen kiterjedés szükségképpen elegendő-e, a személyek fentebb felsorolt nagy száma világosan mutatja.

Hatodsor: Vajjon ezen vallás gyakorlását prédikátorral, vagy anélkül, vagy iskolamesterrel szokták-e tartani? Ha úgy van, mikor és kinek oda szóló engedélyével gyakorolják azon a helyen? Az előző prédikátoroknak és iskolamestereknek hivatalba lépését nem tudják, egyedüli tény az, hogy a debreceni jegyzőkönyv 1624. évből a bárándi és udvari illetményről is említést tesz. A jelenlegi prédikátorról azt mondják, hogy a debreceni tractus által rendeltetett oda s a püspök öméltóságának, mint

a terület urának a helység lakosai által jelentetett. Beismerik, hogy ezt nem cselekedték az iskolamesterrel, akit a debreceni kollégium tanárai szoktak odarendelni, mivel a terület ura ezt eddig nem kívánta.

Hetedszer: Vajjon milyen messze vannak más helyek, ahol az ő vallásuk gyakorlását tartják? Ennek a községnek legközelebbi szomszédai: 1.) Kaba egy órajárányira, 2.) Udvari ugyancsak egyórajárányira, 3.) Bajom hasonlóképpen egy és egynegyed órajárányira, mindezekben ugyanezen vallás gyakoroltatik.

Nyolcadszor: Vajjon más és jelesen mely helyekről szoktak vallásuk gyakorlása végett odamenni a lakosok? Ha ugyan a fentemlítettékből mindenik község el van látva saját imaházzal és szolgálattal, azokból ide senki sem látogat el.

Kilencedszer: Milyen számban található az a helyen katolikusok? A helység lelkészének összeírása szerint 60.

Mindezeket az előző módon kinyomozván és megvizsgálván a tek. vármegyének ezen alázatos jelentést tesszük V. Olasziban 1766. aug. 18-án Bimbó Elek sk. egyházmegyei kiküldött ph., Hölgyesi Ferenc szolgabíró sk. ph., Bagossi Pál aljegyző sk, ph.

Nagyságos és Főtisztelendő stb . . .

Apostoli ő szent felsége kegyesen méltóztatott beleegyezni abba, hogy a Bihar-megyébe kebelezett Báránd község hitvallású lakosai imaházukat az előbbi anyagokból, az előző alakjának megőrzésével további királyi döntésig kijavíthassák és ugyanakkora kiterjedésben.

Annakokáért magas uraságtok ezen kegyes királyi engedély végrehajtására a szükséges intézkedéseket tegye meg:

Kelt a magyar királyi helytartótanácsnak az Úr 1769. esztendejében, május 18-án Pozsonyban tartott üléséből. Magas Uraságtoknak jóakaró és szolgálatra legkészségebb: gr. Pálffy Miklós sk., Balogh László sk., A. Szalay József sk.

Bihar megye kegyes gyűléséből, amely 1769. jún. 22-én folytatólagosan tartatott kiküldetett a szolgabíró bíróársával és a kegyes egyházmegye kiküldöttjével, hogy legyen jelen s örökadjék azon, hogy a kegyes királyi engedélyt egy hajszállal se lép-jék át.

Felolvastatott és kiadatott Ferdinyi János jegyző által sk.

Mi alulírottak a legfelsőbb kegyes királyi helytartó tanács megbízásának engedelmeskedve, a tek. Bihar-megye kegyes gyűlésén történt megállapítás szerint, a kegyes egyházmegye részéről is jelenléttel, a püspöki consistorium által kirendelve Báránd községbe azért küldettünk ki, hogy az említett község helvét hitvallású lakosai imaházunkat felkent apostoli Felségtek legkegyesebb engedélye mellett az előbbi anyagokból kijavíthassák más terjedelemben, de az előbb említett legkegyesebb engedélyt áthágni semmi módon meg ne kíséreljék.

Ezért mi folyó év júl. 14-én ugyanazon községben összegyűlvén, szem előtt tartván az előzetes vizsgálatot, mely szerint a mondott imaház szélességben 3 ölnyire, hosszúságban 6 öl és 3 mértani lábnyira terjed, annakokáért szélességben oly nagyot, úgymint 3 ölnyit, hosszúságban más ugyanakkorát, hat ölet és 3 mértani lábat kimervén, cövekekkel kijelöltük.

A ránk bízott ezen tisztség végrehajtásáról a tek. vármegyének ezen kettős és részletes legalázatosabb beszámolót tesszük. Aláíratott Bárádon 1769. júl. 14. Hölgyesi Ferenc szolgabíró sk., Hebel Pál bíró sk., Bimbó Elek sk. kegyes egyházmegyei kiküldött.

A tek. Bihar vármegye 1769. aug. 25. és 26-án Várad Olaszi püspöki városban folytatólagosan tartott kegyes gyűlése jegyzőkönyvének sorszáma:

Hölgyesi Ferenc szolgabíró a maga mellé vett bíróársával Hebel Pállal jelentést tett a legkegyesebb királyi engedély végrehajtásáról, hogy az előbbi kegyes gyűlésen eszközölt megállapítás szerint főtisztelendő Bimbó Elek kanonok egyházmegyei kiküldött jelenlétében, júl. 14-én megállapított, hogy Báránd község helvét hitvallású lakosainak imaháza szélességében és hosszúságában engedélyezett terjedelmű.

Felolvastatott és kiadatott a fentemlített megye aljegyzője Bagossy Pál által sk.”

A fentiekből megpróbálhatjuk rekonstruálni azt a régi templomot, melynek készítési idejét nem tudták még a legidősebb emberek sem megmondani. Először is feltűnő, hogy egy szentélyt (sanctuarium) említenek, mely bolthajtásos és keleti irányú (mérete: szélessége 2 öl 1 tenyér, hossza 1 öl 3,5 mértani láb), melyhez egy megfelelő méretű hajó csatlakozik (3x3,4 öl vagy kb. 5,70x6,60 m). Ez a méret egy kis középkori (talán román) kápolnára emlékeztet, hiszen a reformáció idején, főleg pedig a 17. század elején egészen valószínűtlen, hogy szentélyvel

ellátott templomot építettek volna. A hajót deszkamennyezet fedte, amit 1696-ban javítottak ki első ízben a török uralom után. Körülbelül ebben az időben, vagy nem sokkal ezután történhetett meg a templomnak agyagból és fából csaknem kétszeresére történt megnövelése. Ugyanebben az időben épülhetett meg teljesen fából a harangtorony, mely kb. hat méterre emelkedett az imaházról, de azzal keríté kötötte össze. Ez éppen úgy nádból készült, mint ahogy az egész templomkeret hasonló módon kerítették körül.

Azt a feltételezésemet, hogy a fenti leírás alapján Bárádon egy kisméretű románkori templom maradhatott fenn a XVIII. század közepéig, mely égetett téglából készült, alátámasztani látszik az a tény, hogy hasonló méretűekkel és anyagúakkal a közvetlen környéken, így Berettyóújfalu határában találkozunk. Ilyen az, melyet *Zoltai Lajos* részben feltárt a Földes—Berettyóújfalusi országút közelében, ott ahol annak Sáp felé indul egy leágazása. A falak anyaga égetett téglából, az építmény hossza 12 m, szélessége kb. 7,5 m „... egyszerű félköríves szentélyzáródású románkori építmény, amelynek északi oldalához két helyiséget építettek: a kisebbik egy előtér, a másik a sekrestye lehetett.” Ez utóbbit az apszishoz ragasztották. Ennél sokkal kisebb az a valószínűleg XII. század elejéről származó 8,5 m hosszú és 5 méter széles ugyancsak égetett téglából emelt templomcska. Ezt belül egy fal oszthatta, úgyhogy így belső tere 3x3 méter négyzetes tér lehetett.⁸

Mindehhez még azt fűzöm hozzá, hogy a fenti két templom vastagsága nagyjából megegyezik a bárándiéval, mely körül a középkorban ugyancsak temető lehetett. Ez utóbbi azonban a feljegyzések szerint valamilyen formában beépült az új templomba, ami a kutatást nagymértékben megnehezíti.

A harangtorony és a benne lévő harangok a XVIII. század közepére nagyon rossz állapotba kerültek, ezért „A fatorony építésének előmozdítására gyűjtést rendeznek 1757-ben, amelyre 148 váltóforint és 67 dénár jött be. 1761-ben tovább folytatták a gyűjtést, úgyhogy az összeg 337 váltóforintra emelkedett. De gyűjtöttek a harangok újraöntésére is 357 váltóforintot. Ebben az évben a régi harangot Budára szállították és azt a harangöntő mester fontját 8 garasával bevette, majd a 3 mázsa 56 font új harangot fontonként 12 garasával számolta el, és így az egész az eklézsiának 89 forint 76 dénárba került. A régen átöntött harangon a következő felirat volt olvasható: „Ezt a harangot füleinek romladozása miatt a Bárándi Rfta z. Eklézia a maga költségével mindenekben a régi formára újonnan öntette 4 In. Hon. S.S. Trin. Eccl. Helv. Conf. Báránd suo sumota fieri fecit. Jud. Mich. Deli Past. Joh. Bökönyi.” Itt jegyzem meg, hogy a végleges kőtoronyba 1801-ben még egy 7 mázsa harangot öntettek, de ez már Nagyváradon Horner Jakab mester munkája és bevett hozzá a bárándiaktól egy 190 fontos kis harangot.⁹

Ezek után érdemes a templom és torony építéstörténetéről néhány szót szólni annál is inkább, mert azt a régebbi és újabb kiadványok nemcsak más-ként, hanem pontatlanul is jelölik meg.¹⁰ A Mária Terézia féle engedély ugyan-csak a templom javítását írja elő és engedélyezi, de minden valószínűség szerint a bárándiak ennél jóval tovább mentek. Mivel ez tilos volt, ezért az írott forrásokat sem fogadhatjuk el mindig hitelesnek, ezért inkább forduljunk a pénzügyi elszámolásokhoz, mert azok sokkal megbízhatóbbnak látszanak.

Jellemző, hogy az egyház képében elsősorban a község főbírája jár el, aki az egész ekléziát képviseli. Ezért 1769-ben szerződést köt Holik Bertalan (nagyvá-

8 *Mesterházy Károly*: Berettyóújfalu földje a IX. századtól a XIII. századig. In: Berettyóújfalu története (Szerk.: *Varga Gy.* Berettyóújfalu, 1981.) 56—7.

9 A Tiszántúli Ref. Egyházkerület Levéltára, Debrecen. A Bárándi Reformáta Eklézsiája a Javainak Számba vétele.

10 Így pl. *Osváth Pál*: Bihar vármegye Sárreiti Járása leírása (Nagyvárad, 1875.) 189. — *Műemlékjegyzék* (Bp., 1960.) 240. — *Hajdú-Bihar műemlékei, irodalmi emlékhelyei, népművészete*, (Debrecen, 1972.) 120. stb.

radi) építómesterrel a templom hajójának megépítésére. Ennek ára 1750 rénesforint, továbbá 3 köböl búza és 10 icce vaj, ezenkívül tisztességes ellátás, ami sorkosztot jelentett. A szerződés előírja, hogy a régi templom dereka megmarad (ezt azért vették bele, mert így nem új építkezésnek lehetett feltüntetni) és ahhoz egy prédikáló széket építettek. Az építómester ezenkívül minden lakatos és üveges munkát is elvégez.

A továbbiakban biharnagybajomi téglavetőkkal kötnek szerződést, akik 1000 darabonként 5—5 máriást és kosztot kaptak. „Tibai János asztalossal megegyezik az Elöljáróság, hogy a templom nyogoti részébe csinál egy Chorust, elegendő új székeket, a prédikáló szék felé egy jeles szuperlátot, ajtókat, számrakó táblákat. Fizetése 320 váltóforint, 6 köböl búza, tisztességes ellátás”.

Mindehhez a hatalmas kiadáshoz azonban nem volt elegendő pénze a bárándiaknak, és ezért Kádár András főbíró, Zilahi János lelkész, Futó János kurátor Madas Istvánné debreceni özvegyasszonytól 800, az ugyancsak debreceni lakos Körösy Mihálytól pedig 300 váltó forintot vett kölcsön. Az 1770—72. évi gondnoki számadások szerint az összes építési költségek 3780 Ft 14 dénárt tettek ki. Ennek megfelelően ki lehet mondani, hogy a templom egy része, amely kb. a mainak fele lehetett, 1772-ben fejeződött be. Ekkor tüntették el végleg az előbb feltételezett középkori részek, de továbbra is megmaradt az elkülönítve álló fa harangláb.

II. József a Türelmi Rendeletet 1781-ben adta ki, melyben a templomépítést megengedte ugyan, de a torony emelését továbbra is tiltotta. Minden esetre bizonyos türelmesség a protestáns vallásokkal, így a reformátussal szemben is megmutatkozott. Ezért a bárándiak 1787-től már gondolhattak a templom megújítására és a hajóhoz hozzáépült téglatorony építésére. Ezért 1787. ápr. 29-én Gyökös István debreceni téglavetővel egyességet kötöttek, hogy 100 000 téglát készít, mégpedig ezért 2 rénesforintért, amihez még 2 font hús, 1/2 font szalonna, minden 10 000 után 4 véka liszt és 4 font só járult. A gyalog napszámokat az eklézsiának kellett biztosítani. Úgy látszik 1787 nyarán a téglaegetés nagyrészt megtörténhetett, mert ez év október 5-én egy debreceni kőművesmesterrel kötöttek megállapodást: az újonnan építendő toronyra és a templom bővítésére. Köblenként 4 rénesforint 30 krajcárt és 4 köböl búzát fizettek és embeleinek sorkosztot.

Ez a jelentős építkezés nagyon nagy megterhelést jelentett a falunak, hiszen 1788—1790. között erre a célra 1055 rénesforintot adtak össze, de ezenkívül még jelentős mennyiségű búzát, árpát és tengerit, nem is számítva a sorkosztokat. 1787—1791. között azt is kimutatták, hogy mennyit kellett gyalog és fuvarral szolgálni, hiszen el kellett menni Debrecenbe, máskor fáért a Tiszához vagy mászért még nagyobb távolságra. Ez általánosan egy-egy egyháztagnak 8—13 napi munkát jelentett évenként.

Úgy látszik, hogy a falak felhúzása szépen haladt és ezért 1788. július 6-án már a torony faanyagáról tárgyaltak először is Hadan Ferenc csomonyai (Bereg m.) lakossal, aki vállalta, hogy a templomhoz és a toronyhoz szükséges fát akár Tiszafüredre, akár Tiszacsegére leusztatja, és onnan kell majd a bárándiaknak azt elszállítaniok. 150 rénesforintért az alábbiakat adta 55 szál 6 öl hosszú, 8 coll vastag, 85 szál, 5,5 öl hosszú 6 coll vastag, 20 szál 7 öl hosszú 8 coll vastag gerendát és 25 szál deszkát: „mind egészséges jóféle tölgyfa”. Ez minden bizonynal a jelenlevő Orbány Mihály és István derecskei ácsok kívánsága lehetett, akik az új torony mindennemű ácsmunkáját 140 rénesforintért vállalták. Ez a munka feltehetően 1789. év végére elkészülhetett.

1789. december 11-én Jéger János debreceni lakossal kötöttek szerződést: „... az újonnan építendő toronynak tetejébe egy nagyobb és 4 szegeletre való gombot készit. A nagyobb gomb 9 vékás legyen, a 4 kisebb a nagyhoz proporciózva legyen. Formájokra nézve pedig éppen a *mostani Debreczeni veres tornyon lévőhöz alkalmaztassanak*” (Kiemelés B. I.)

A debreceni Veres-torony a középkori eredetű Szent András templom egy

későbbi tartozéka, melyről *Entz Géza* a következőket állapítja meg: „A dél-nyugati részén áll az 1640—42-ben Kerekes Ács Tamás által tervezett, téglából készült, különálló harangtorony, az úgynevezett Veres torony.”¹¹ Az 1788-ból származó metszeten világosan látszik a négy fiatornya, mely a XVIII. század második felében, de még a XIX. század elején is mintául szolgált messze vidéken, ahol a toronyépítésekre a református templomokhoz sor kerülhetett. Így 1786—88 között Rachbauer József debreceni kőművesmester építette a püspökladányi református templom tornyát. „A torony fala 1 öl vastag, a kórákás magassága 16 öl (a mai sétálóig ért). Rajta a zsindegyel fedett torony 18 öl magas, négy szegletén egy-egy kisebb toronnyal. A középső kimagasló tornyon lévő gömb 5 köblös, a négy kisebb tornyon lévő 1—1 köblös térfogatú volt.” A berettyóújfalusi templom 1765-ből származó toronysisak rajzán is jól látszik, hogy a négy sarkába fiatornyot állítottak, ami a későbbi átalakítások során ugyancsak eltűnt.¹² A XIX. század elején a debreceni Veres-tornyot lebontották, és az többé nem szolgálhatott példaképül, ezért egy-egy javítás, átépítés alkalmával a fiatornyok máshol kezdtek eltűnedezni és a mai napig alig néhány maradt meg belőle. Így történt ez Bárádon is 1872-ben, amikor a torony téglá részét megemelték és arra új sisakot (sudárt) raktak.

A torony sisakja készítésével egyidejűleg 1790 tavaszán-nyarán Baur József debreceni mester csengettyús órát készített a toronyba. Minden anyagot a mester adott, csak a festés terhelte az egyházat. Ennek az ára 450 rénesforint, 10 köből kétszeres búza, 10 icce vaj, 100 csirke, 600 tojás. „A gondozást évi 3 köből búzáért élte fogytaig magáravállalja.”

1791 tavaszára már csak a belső berendezés maradt. Ezt Harangi János de-recskei asztalos végezte. A templomnak azt a darab mennyezetét, vagyis azt a részt, amely a régi templomnak a toronnyal való összeépítéséből állott elő, deszkából megcsinálta, a keleti felében kórust épített és az új részben padokat állított fel. Mindezt a munkáért 100 váltóforintot és 2 köből búzát kapott.

A fentiek alapján megállapítható, hogy a templom bővítése és a téglából készült torony emelése 1787—1791 között történt és a mostani formája 1791-ben alakult ki. Ezen csupán már csak annyit változtatás történt, hogy 1872-ben egy emelettel megemelték és a fiatornyokat lebontották.

A templomot és tornyot 1809-ben egy összeírás a következőképpen mutatja be: „*Templom melly 1772dik esztendőben épült, mellynek belső világának hossza 13 3/6 öll szélessége pedig 5 5/6 öll, nagyobb része stucaturára, az 1789-ben, napkeleti végén tett toldás pedig mennyezetre van, mind két végibe kar . . . Ezen templomhoz ragasztott Torony, az 1789-ben épült köből, a teteje pedig vagyis sugárja fából és zsidelyezéssel 4 fíjókra 5 rézgombokkal. Kő rakásának magassága 12 öll, sugárjának is hasonlóul 12 öll, szélessége pedig egyformán 4 öll. Mellyben vagyon egy jól elkészült csengetős óra . . .*”¹³

Fentebb már utaltam rá, hogy gazdasági vonatkozásban is Báránd sokkal inkább kötődött Debrecenhez, mint Nagyváradhoz, annak ellenére, hogy az utóbbi helyen volt a földesúri központ, megyeszékhely, stb. A kapcsolódásnak kétségtelenül a vallás lehetett az alapja. Ez más vonatkozásban is megnyilvánult, hiszen elsősorban innen hozták a különböző mestereket, sőt a készítéshez is a debreceni „veres templom” adta a mintát. Ide kötötte a falut az is, hogy az iskola oktatóit a debreceni Collegium küldte két-három évenként a faluba rektorokat. Így Bárádon (1776—78) tanított *Földi János* (1755—1801) a jeles költő és botanikus.

11 *Entz Géza*: A debreceni Szent András templom. In: Hajdú-Bihar megye műemlékei, irodalmi emlékhelyei, népművészete. (Szerk.: *Szóllósi Gyula* Debrecen, 1973.).

12 *Kozák Károly*: A herpályi apátsági templomrom építéstörténete. In: Berettyóújfalú története. (Szerk.: *Varga Gy.* Berettyóújfalú, 1981.) 135—7.

13 Ref. Egyházkerületi Lt. idézett irat.

Iván Balassa

ANGABEN ZUR GESCHICHTE DES DORFES BÁRÁND (KOM. BIHAR) IM
XVIII. JAHRHUNDERT

Die Siedlung in der Umgebung von Püspökladány hat während der Türkenherrschaft nicht so viel gelitten, wie die anderen Dörfer, trotzdem sie mehrmals in Brand gesteckt, ausgeplündert und viele der Bevölkerung in Gefangenschaft geschleppt wurde. Der Befreiungskrieg in dem Jahr 1692. hat neue Prüfungen und Leiden dem Volk gebracht; Mensch und Gut wurden dezimiert. Der ersten Conscription nach der Befreiung von der Türkenherrschaft nach, lebten in Báránd 8 Familien, was ungefähr 40—50 Menschen bedeutet. 9 Pferde, 28 Ochsen, 21 Kühe und 9 Kälber, sowie 25 Schaaf, (Ziegen) und 12 Schweine sind im Dorf geblieben, sowie 8 Bienenfamilien. Das Dorf war im Besitz der Borossi Familie, im weiteren hören wir aber von diesen nichts mehr. In 1694. haben die Tataren, zwischen 1703—1707. die Ratzen Báránd zerstört. Nach dem Freiheitskrieg von Rákóczi konnte sich aber das Dorf mehr-minder ungestört entwickeln. Im Jahre 1766. wissen wir bereits von 906 erwachsenen Protestanten, das bedeutet ungefähr 1100 Seelen und wir können noch 40—60 Katholiken dazu rechnen. In 1821 betrug die Bevölkerungszahl nur der Protestanten schon 2893, dies beweist also, dass Báránd sich kräftig entwiskelt hat. Die von der Königin Maria Theresia verordnete Conscription im Jahre 1770. bewist, dass Báránd eine Siedlung mit bedeutender wirtschaftlichen Kraft war und dem Fronherrs bedeutende Abgaben geleistet wurden. Das Volk von Báránd bek annte sich stolz für „freie Fronbauern“, die mit dem Gutsherrn — in dieser Zeit das Bistum von Grosswardein — jährlich neuen Kontrakt schliessen. Die Dreifeldwirtschaft war allgemein, Weizen und Roggen wurde angebaut. Es ist charakteristisch, dass die überwiegend protestantische Bevölkerung sich wirtschaftlich der Stadt Debrecen anschliesst und nach Grosswardein nur dann geht, wenn es die Herrschaft erfordert.

Wenn wir die Abgaben eingehend untersuchen, dürfen wir feststellen, dass die mehr wie tausend Seelen zählende Bevölkerung von Báránd in relativem Wohlstand lebte; sie verfügten über ausgedehnte Äcker, die Viehzucht war entsprechend und die Weingärten neben der Siedlung entwickelten sich auch zu dieser Zeit. Fischfang und Sammeltätigkeit im Moorgebiet, sowie das Schilf sicherte ihnen auch beträchtliches Einkommen. Sie durften also daran denken, ihre Kirche und Schule zu vergrössern.

Mit dem Gesuch mussten sie sich unmittelbar an die Königin Maria Theresia wenden, die dann im Jahre 1769. erlaubte, die alte Kirche zu erweitern. Von verschiedenen Beschreibungen dürfen wir annehmen, dass in Báránd bis Mitte des XVIII. Jahrhunderts eine kleine romanische Kirche aus gebrannten Ziegeln erhalten geblieben sei. Die Arbeiten haben noch im selben Jahr begonnen, nach vielen Schwierigkeiten ist die neue, erweiterte Kirche mit dem Turm und den Glocken zusammen in 1791 fertig geworden. Die Kirche hat ihre alte Form bis zu unseren Tagen bewahrt, nur hat der Turm in 1872 noch einen Stock bekommen.

Wie schon erwähnt, war Báránd mit Debrecen viel enger verbunden, wie mit Grosswardein, dem Sitz der Gutsherrschaft. Diese Tatsache dürfen wir auf die Religion zurückleiten. Handwerker aus Debrecen arbeiteten an der Kirche und das Beispiel der neuen Kirche war die sog. „rote Kirche“ in Debrecen. Der Schulmeister in Báránd ist immer vom Debrecener Kollegium gekommen. So unterrichtete z. B. in Báránd zwischen 1776—78 der namhafte Dichter und Botaniker János Földi (1755—1801.)

